

מחויבות קהילת המודיעין כ"מעריך הלאומי" לציבור¹

יוסי קופרוסר, רס"ן א, דודי סימן טוב

18 ביוני 2020

מבוא

לאורך השנים, קהילות המודיעין התלבטו האם וכיצד לשתף את הציבור בתוצרי המודיעין. בשנים האחרונות גוברת הנכונות של קהילת המודיעין הישראלית לחלוק את תובנותיה עם הציבור, ולעתים גם לאפשר לו הצצה אל דרכי הפעולה שלה. ברקע לכך עומדים, בין השאר, שינויים באופן צריכת המידע על ידי הציבור ובהתייחסותו לאמינות המידע המוצג בפניו מכלל המקורות, כולל הרשמיים; שינויים באופי המציאות המדינית-ביטחונית על ידי העמקת ההכרה בחשיבות המערכה על התודעה. גם שינויים באופן עבודת גופי המודיעין עצמם מחייבים את קהילת המודיעין, הרגילה לרוב "לעבוד במחשכים", להנגיש את הערכותיה לציבור.

במאמר זה ננסה להכיר ולהבין כיצד יכולה מערכת המודיעין להקנות לציבור יכולת להבנת המציאות ולהכרת העובדות. נבחן את יישום תפיסה זו בקהילת המודיעין האמריקאית ונדון במתחים מולם ניצבת קהילת המודיעין של ישראל בבואה לגבש מדיניות בסוגיית שיתוף הציבור בתמונת המודיעין. בסיום המאמר נדון בשאלה מהו המודל הנכון עבור קהילת המודיעין הישראלית בעת הנוכחית להתמודדות עם הנושא, ונמליץ על הקמת גוף ייעודי לניהול קשר זה, המחייב מומחיות מקצועית ויכולת לתכלל באופן שוטף את האילוצים, ההזדמנויות והמחויבויות השונים.

תוצרי קהילת המודיעין ובמרכזה אמ"ן, שנתפס גם כ"מעריך הלאומי", מוצגים לציבור לאורך השנים באמצעות תדרוך עיתונאים והופעת בכירים בתקשורת, כנסים וראיונות. ניתן לחלק את מחויבות אמ"ן לציבור לאורך ההיסטוריה לשתי תקופות – הראשונה כאשר דובר צה"ל היה באמ"ן, שבה דיווח לציבור הישראלי נתפס כמשימה מודיעינית, והשנייה לאחר מלחמת יום כיפור, כשדובר צה"ל הפך ליחידה עצמאית ומרבית תשומת הלב של אמ"ן התמקדה במתן מודיעין למקבלי ההחלטות ומשרדי הממשלה הרלוונטיים.

כיום, ניתן להצביע על קשר עקיף בין קהילת המודיעין לציבור, זאת על ידי הופעות במכוני מחקר ובעיקר באמצעות ראיונות של ראשי הקהילה ותדרוכי רקע לעיתונאים ופרשנים. על אף שניתן לטעון כי די בצורת התקשורת זו כדי לסייע לציבור בבירור המציאות, הרי שמנגד החשש – בראיית קהילת המודיעין - הוא כי באמצעות צורת תקשורת זו המוסד העיתונאי ולא קהילת המודיעין הוא

¹ המחקר בוצע במימון משרד המודיעין.

ששולט במסר : הוא הבוחר להדגיש את הנושא, את הנרטיב ואת הפרשנות, בהתאם לאינטרס ערוץ התקשורת או להבנות של הכתב. זאת ועוד, לעיתים רבות **המסר המתווך לציבור מרוכז** לצורך הבנה בסיסית של המכנה המשותף בציבור. פישוט המסר בצורה כזו פוגע ביכולת הניתוח שלו. העברת המידע לציבור בצורה כזו **אינה מאפשרת ביקורת אמיתית** של הציבור על תהליכי קבלת החלטות של נבחריו.

אין הכוונה לומר שלא קיים שיח כלל בין אמ"ן לציבור, בעיקר באמצעות גורמי התקשורת, אלא לטעון כי כיום **משימה זו, של מחויבות קבועה לספק מודיעין בלתי מסווג לציבור, אינה עומדת בראש סדר העדיפות של קהילת המודיעין הישראלית**. הכוונה היא לאספקה סדירה של תוצרים מודיעיניים שהיעד שלהם הינו הציבור, נכתבו מלכתחילה ככאלו ונגישים בלי תיווך.

אמנם קיימים מספר גופים הקשורים לתחום זה בעקיפין, אך הם אינם עונים על צורך זה. אמ"ן, באמצעות דובר אמ"ן, אחראי לדבר את אמ"ן ולמצב אותו בדימוי חיובי אך אינו אחראי על אספקת תוצרים מודיעיניים קבועים לציבור ודובר השב"כ שפועל בצורה דומה. לשב"כ קיים אתר אינטרנט מפורט יחסית הכולל התייחסות לסוגיות מודיעיניות בעיקר ביחס לטרור ולסיכולן וכן דוח שנתי של השב"כ. יצוין כי האתר אינו מעודכן באופן יחסי (מרבית הסקירות בו עדכניות לשנת 2015).² לצד אלה, פועל במרכז למורשת המודיעין "מרכז המידע למודיעין וטרור על שם מאיר עמית", המפיץ מידע גלוי על סוגיות שהן בתחום העיסוק של קהילת המודיעין, אך איננו פועל בשם הקהילה וממעט לעסוק בהערכות מודיעין.

בעבודה זו אנו שואלים האם משימת הפצת הערכת מודיעין שמיועדת עבור הציבור, קרי שאינה מסווגת, נדרשת בישראל, נוכח השינויים שחלו בסביבה הטכנולוגית ובתרבות האנושית, וכן האם ישראל יכולה וצריכה ללמוד מהנעשה בקהילות זרות, ובראשן הקהילה האמריקאית, בהן קיימות מסגרות ייעודיות הממלאות משימה זו.

חשיבות עניין זה באה לידי ביטוי במשבר הקורונה בהקמת "מרכז המידע והידע למערכה בקורונה" על רקע התפשטות מגפת הקורונה וכמענה לפניית משרד הבריאות לאגף המודיעין. המרכז, שהורכב מאנשי מודיעין מיחידות אמ"ן, מבצע מחקרי עומק על התפשטות מגפת הקורונה בישראל ובעולם לטובת הצפת סיכונים והזדמנויות לגורמים המקצועיים ולמקבלי החלטות בישראל. תוצרי המרכז נגישים לציבור ומפורסמים באתר ייעודי כחלק מאתר משרד הבריאות. מרכז זה הינו הממשק הישיר הראשון בין אמ"ן לציבור, ככל הידוע לנו, ויכול להוות בעתיד כמקרה בוחן מצוין על היתרונות והחסרונות בקשר ישיר מול הציבור, על הפלטפורמות והמנגנונים הנדרשים לכך.

גורם אחר אשר פועל בהקשר דומה הוא משרד המודיעין. המשרד מפתח ומייצר מודיעין לאומי-אזרחי, העוסק בהיבטים הרחבים של הביטחון הלאומי הנועד לשרת תהליכי תכנון וקבלת החלטות אסטרטגיים המתקיימים בכל משרדי הממשלה תוך חיבור בין הנושא הביטחוני לאזרחי.³ המשרד החל לפרסם לציבור מחקרים אלו, שיועדו בתחילה למשרדי ממשלה בלבד. כך לדוגמא, האגף הפיץ מודיעין לאומי-אזרחי כמענה לצורך שהעלו משרדי ממשלה המבקשים להשתלב אזרחית וכלכלית

² אתר השב"כ. (2016). סיכום שנתי 2015. אוצר מתוך : <https://bit.ly/3hKZu6e>
³ אתר משרד המודיעין. (ח.ת.). אודות משרד המודיעין. אוצר מתוך : <https://bit.ly/2Y8SDf9>

באזור המזרח התיכון (עדכוני "תחרות על העליונות"⁴), כמענה לאתגרים לאומיים (ניתוחים במסגרת המערכה על הקורונה⁵) וכן ניתוח גאו-פוליטי מתמשך (פרסומי פורום "קו אופק"⁶).

כך או אחרת, נציין כי תוצרים של משרד המודיעין ושל "מרכז המידע והידע למערכה בקורונה" לא נועדו מלכתחילה לציבור, אך כפועל יוצא מהסיווג הבלתי מסווג שלהם והערך הישיר של שיתוף הציבור במשבר ייחודי כמו הקורונה, הם פורסמו גם לציבור הרחב.

הצורך בשינוי

בשנים האחרונות חל בעולם המערבי שינוי ביחסים בין קהילת המודיעין לציבור הרחב. שינויים אלה מחייבים את קהילת המודיעין, הרגילה לרוב לעבוד במחשכים, לבחון את הגברת הנגשת הערכות המודיעין לציבור, זאת כדי להגביר את ההבנה של הציבור בסוגיות של מודיעין לאומי, להביא לשיפור ביכולותיו לבחור ולהעריך את מדיניות הממשלה בנושאים השונים.

בין השינויים המשמעותיים על אופי המערכה וכליה הקלאסיים ניתן להצביע על **עליית משקלה של המערכה על התודעה**. כך, ארגוני מודיעין רבים בעולם עושים שימוש בכלי תודעה במרחב הציבורי על מנת להשפיע על יריביהם, להרחיב את השפעתם האזורית ולעיתים על מנת לזרוע בלבול גרידא. בהתאם לכך, ניתן לטעון כי חלק ממחויבות המדינה לביטחון אזרחיה הינו לדאוג ליצירת וודאות, למנוע דיס-אינפורמציה ולאפשר מנגנוני צריכת מידע בטוחים.

תחת הנחת העבודה הזו, הרי ששינויים חיצוניים למערכת הביטחונית ולקהילת המודיעין מעצימים את אתגר "יצירת הוודאות" ומעלים את חשיבות הקשר הישיר בין קהילת המודיעין לציבור. ביניהם:

א. **עידן "פוסט אמת"**. בעידן הנוכחי "לעובדות אובייקטיביות יש פחות השפעה בעיצוב דעת הקהל וקבלת ההחלטות מאשר לפניית לרגש ולאמונה האישית"⁷. לדעת יעל ברהמס, "פוסט האמת" בולט דווקא עכשיו לאור המפגש בין ארבעת המאפיינים הבולטים של התופעה: התפוצצות המידע והטכנולוגיה המשבשת; התרופפות האמון במוסדות שנתפסו בעבר כ'מספרי האמת'; רעיונות פוסט-מודרניים, שזלגו לתחומים כמו המדע והביטחון הלאומי והניחו מצע לשיח מורכב על האמת; ומאבקים פוליטיים חריפים על התנאים לאמת.⁸ בעידן בו משקל העובדות יורד, נפגעת יכולת הציבור להתמצא בעולם הממשי.⁹ למצב זה השלכות ישירות על היכולת לברר את המציאות, להבין אותה ולקבל החלטות. המאבק בדיסאינפורמציה הינו הכרחי לחוסן הדמוקרטי ואמור להיות חלק מתפקידי רשויות המדינה וקהילת המודיעין.

ב. **עליית הפופוליזם כתופעה רטורית**. הפופוליזם במרחב הציבורי בא בין היתר לידי ביטוי ברטוריקה של ליבוי סנטימנטים משותפים לכלל, רדוקציה של המחלוקות בחברה לסוגיות

⁴ אתר משרד המודיעין. (אפריל, 2020). *זוחות - ניירות בנושא התחרות על העליונות*. אוחר מתוך: <https://bit.ly/3da4y0v>

⁵ אתר משרד המודיעין. (אפריל, 2020). *זוחות - פרסומי משרד המודיעין במסגרת המערכה נגד מגפת הקורונה*. אוחר מתוך: <https://bit.ly/2USCxnM>

⁶ אתר משרד המודיעין. (אפריל, 2020). *גילויי דעת - כינוס פורום קו האופק ב-zoom בצל הקורונה*. אוחר מתוך: <https://bit.ly/2UPfqKA>

⁷ Oxford University Press. (2016). Word of the Year 2016. Retrieved from: <https://bit.ly/3fqUKk2>

⁸ יעל ברהמס. (ח.ת.). פילוסופיה של פוסט-אמת. *המכון לחקר ביטחון לאומי*. אוחר מתוך: <https://bit.ly/3frYkdC>

⁹ Hannah Arendt. (February 25, 1967). Truth and Politics. *The New Yorker*. Retrieved from: <https://bit.ly/3dgCbOh>

בינאריות של "אנחנו" ו"הם", והפיכתה של כל סוגיה חברתית לעניין הרה גורל שגלום בו סיכון קיומי או שהוא עלול להוביל לפילוג, ובעיקר לעניין של זהויות ביחס לאחר.¹⁰ שימוש גובר של פוליטיקאים, הנתפסים לרוב כגורמים מהימנים ו"ברי סמכא", במוטיבים פופוליסטיים יוצר סכנה גבוהה לטשטוש היכולת של הציבור להבדיל בין עובדות לדעות ובין נכון לשגוי.

ג. **שימוש גובר ברשתות החברתיות יצר "תיבות תהודה תקשורתיות" (echo-chambers).** המונח, מתייחס למצב בו אנשים מתקשרים בעיקר עם אנשים הדומים להם בהשקפותיהם וצורכים מידע ממקורות שהם תומכים אידיאולוגית. מצב זה מתאפשר לאור שפע המידע והדעות הזמינות לציבור ולאור מנגנוני הסינון שהאלגוריתמים של הרשתות החברתיות מפעילים על מנת להגביר את אטרקטיביות המסר. מצב זה כולא את הפרט ב"בועה" באופן כזה שהפרט אף אינו יודע לעיתים שיש מידע שהוא אינו חשוף לו: כאשר אנשים בוחרים מקורות מידע שמאשרים את אמונותיהם, אמונות אלה מתחזקות ואז הם בוחרים תוכן נוסף אשר מאשר מחדש את אותן אמונות.¹¹

ד. **אובדן המונופול של המתיימרים להיות "מספרי האמת", ובהם המודיעין.** תודות לאינטרנט "המונופול על המידע" נשבר - הגישה למידע רב, איכותי, חוצה גבולות (כולל ממדינות "יעדי") מתאפשרת לקהל הרחב. כך ניתן יחסית בקלות ליצור קשר עם תושבי מדינות זרות, כולל מדינות הנחשבות מדינות "יעדי";¹² ניתן לגשת לפרסומים רשמיים, אקדמאיים ו"מחתרתיים" המגיעים מפעילי ארגונים לא ממשלתיים במדינות השונות;¹³ למאגרים חופשיים רבים¹⁴ ואף ניתן לגשת לציילומי לויין מסחריים באיכות גבוהה.¹⁵ כמו כן, המונופול של "סיפור האמת" נשבר כיוון שעושר מידע זה משמש חוקרים אקדמאים ופרטיים לניתוחים רבים מן הרובד האסטרטגי ועד לזה הטקטי. יתרה מכך, קמו מכוני מחקר ציבוריים המתמחים במחקר מסוג זה לטובת המגזר הציבורי, הפרטי, והקהל הרחב. חלק מגופי המחקר מושפעים מאינטרסים כלכליים או פוליטיים ובכל זאת מתיימרים להיתפס כמהימנים, בהעדר יכולת לביקורת ציבורית עליהם.

ה. **התקשורת הממסדית, שחלקה נתפס בעבר כמקור בלתי מוטא למידע מאבדת את מעמדה.** כיום ברור לגמרי שגם אם התקשורת מפרסמת מידע שהוא נכון כשלעצמו, הרי שהיא מפרסמת מידע חלקי שנועד לשרת יצירת תמונה מסוימת העולה בקנה אחד עם תפיסת עולמו של כלי התקשורת המפרסם את המידע, של העיתונאי, או של מי שמספק להם את המידע ולא נועד

¹⁰ Eithan Orkibi. (March 2015). 'New Politics', New Media-New Political Language? A Rhetorical Perspective on Candidates' Self-Presentation in Electronic Campaigns in the 2013 Israeli Elections. *Israel Affairs* 21 (2), pp 277-292. Retrieved from: <https://bit.ly/3d603UF>.

¹¹ Kiran Garimella, et al. (2018). Political Discourse on Social Media: Echo Chambers, Gatekeepers, and the Price of Bipartisanship. Proceedings of the 2018 World Wide Web Conference. International World Wide Web Conferences Steering Committee. Retrieved from: <https://bit.ly/3fyedDS>.

¹² ראו לדוגמא: חלוץ דורון. (2014). איתי אנגל ממשיך לפלרטט עם המוות - הפעם בארץ דאעש. ראיון. *מוסף הארץ*. אוחר מתוך: <https://bit.ly/2zJFIa4>.

¹³ וראו לדוגמא ניתוח המרכז הסורי לזכויות אדם: <https://bit.ly/2YJb5Kl>.

¹⁴ חלק ציבוריים חופשיים - דוגמת נתוני ייצואאיבוא, כמות עסקים וכו' וחלקם זמינים באינטרנט אך דורשים את "כרייתם", דוגמת מאגרי עובדים, תושבים וכו' וראו לדוגמה כיצד חברת hiQ השתמשה במאגרי המידע בלינקדין על מנת לייצר תחזיות על נדידת עובדים בין חברות. *hiQ Labs, Inc. v. LinkedIn Corp.*, No. 17-16783 (9th Cir. 2019). Federal US Court. Retrieved from: <https://bit.ly/3dahyTu>.

¹⁵ וראו לדוגמא דו"ח ניתוח הדמאות לוויין שבוצע על ידי חברת ISI: *Trey Yingst. (2019). Iran Building New Underground Tunnel to House Missiles: Intelligence Sources. Fox News.* Retrieved from: <https://fxn.ws/2USGMzI>.

להציג תמונה מלאה על כל מורכבויותיה.¹⁶ התקשורת, ברבות מהדמוקרטיה הליברליות, רואה את עצמה כ"כלב השמירה של הדמוקרטיה",¹⁷ ועורכי החדשות מבקשים להיתפס כבעלי יכולת לביקורת ציבורית אפקטיבית (למרות אובדן האמון בתקשורת).¹⁸

1. **הציבור כמה ל"החלטות מבוססות ידע" ולשיתוף בדיון המדיני-בטחוני.** מחד, הציבור, בעקבות השימוש הגובר במדיה החברתית והנגישות המתמשכת לאפליקציות החדשות, מתרגל לשקיפות וזמינות שוטפת במידע ומסופק מריבוי מידע זה (גם אם היצף המידע "מעוור" אותו).¹⁹ מאידך, חלק ממנהיגי העולם המערבי משתמשים ב"איום" או "צורך ביטחוני" על מנת להסביר, מבלי לפרט, את החלטותיהם בתחומים מדיניים-כלכליים. החלטות מתבססות על מידע הנסתר מעיני הציבור בקבלת החלטות, המשפיעות בצורה רחבה ועמוקה עליו, מבלי שהן עומדות לביקורת בונה למול מקבל החלטות, ובהתאם עלולה ליצור קבלת החלטות שאינה משקפת רצונו של הציבור.

קהילת המודיעין האמריקאית מתמודדת עם אתגר נוסף בהקשר של מידע הנאסף על אוכלוסיית המדינה עצמה והשימוש בו. היא לוקחת בחשבון שהזכות לקניין על חלק מהמידע שלה נמצאת בידי הציבור. זאת, כיוון שהיא עושה שימוש מבוקר (בכפוף לחוק) במאגרי המידע של חברות הענק הטכנולוגיות (אשר הציבור סוחר במניותיהן) על מנת "להשלים את הפאזל" סביב יעדים מודיעיניים, לייצר מנגנוני התרעה מבוססי נתונים עתק²⁰ ולקדם משמעותית את יכולותיהם.²¹ המידע בידי חברות הטכנולוגיה הינו מידע "ציבורי" הניתן ברשות על ידי הפרט לחברות הענק על מנת לשפר את חווית השירות שלו. ניתן לטעון כי שימוש קהילת המודיעין בנכסים אלו מחייב לכל הפחות שיקוף חזרה של הנעשה בו, אם לא מעבר לכך.

טענת נגד לכך הינה כי התהליך הדמוקרטי כולו בנוי על התפיסה של ייצוגיות ומקצועיות. הציבור בוחר במי שייצג אותו לתקופה קצובה מראש, על בסיס ההנחה שנציגיו, שיישענו על מערכת מקצועית מיומנת, יפעלו באופן מיטבי לקבל החלטות המשרתות את האינטרס המצרפי של הציבור בהתאם לתפיסת העולם שזכתה למירב הגיבוי הציבורי בבחירות הדמוקרטיות, ותוך שמירה על איזון נכון במידת האפשר בין מחויבותם לשמור על המידע החיוני לביטחון המדינה ואזרחיה לבין מחויבותם לזכויות הפרט והציבור. הציבור אמור לתת אמון בנציגיו, המפעילים את קהילת המודיעין ומבקרים אותה במקביל להפעלת מנגנוני בקרה שיוודאו שהם אינם עושים שימוש לרעה באמון זה, ובראשם הפיקוח הפרלמנטרי.

¹⁶ ברק אהרון. (תשס"ב, 2001). על העיתונות הפרטית. *עלי משפט ב', עמ' 293-296*. אוהר בתאריך: <https://bit.ly/2BiyiL3>

¹⁷ Sheila S. Coronel. (May 2008). The Media as Watchdog. *Harvard-World Bank Workshop*. Retrieved from: <https://bit.ly/2YLFuML>.

¹⁸ David Cheruiyot. (2018). Popular Criticism that Matters: Journalists' Perspectives of "Quality" Media Critique. *Journalism Practice* 12(8), pp. 1008-1018. Retrieved from: <https://bit.ly/2YPKQlg>.

¹⁹ Charles A. O'Reilly III. (1980). Individuals and Information Overload in Organizations: Is More Necessarily Better?. *Academy of management journal* 23(4), pp. 684-696. Retrieved from: <https://bit.ly/30TKdd2>.

²⁰ אריק ברבינג ואור גליק (אוקטובר 2019). התמודדות השב"כ עם טרור הבודדים. *בין הקטבים*, עמ' 22-23. אוהר מתוך: <https://bit.ly/30PEs0d>.

²¹ Dirk Helbing, et al. (2019). Will Democracy Survive Big Data and Artificial Intelligence?. *Towards Digital Enlightenment*, pp. 73-98. New York: Springer. Retrieved from: <https://bit.ly/2YPzs92>.

האתגרים בשיתוף הציבור במודיעין

ניתן להצביע על מתחים רבים בשיקוף תמונת מודיעין מתמשכת לציבור. חלקם נובעים מתרבות ארגונית רבת שנים המעוגנת היטב באתוס של ארגוני המודיעין; אחרים נובעים מהקשר הייחודי והאינטימי בין קהילת המודיעין לצרכניה ומרגישות המידע, המקורות והשיטה המודיעינית:

א. **תרבות הסוד.** אנשי קהילת המודיעין רגילים לעבוד בתוך "מעגלי הסוד", אשר בכל אחד מהם כל גורמי העבודה והצרכנים חשופים למידע ולידע שברשותם בהתאם לצורך (ברמות משתנות של אינטימיות). מנגד, המרחב הציבורי נתפס כמרחב בלתי מסווג לחלוטין בו לא מדובר על נושאי מודיעין כלל. עירוב בין הציבורי, הבלתי מסווג, הזולת, לבין מעגלי הסוד בקהילת המודיעין אינו טבעי והוא זר לאנשי המודיעין.

ב. **יחסים אינטימיים בין הקמ"ן לדרג המדיני.** בין "המעריך הלאומי" לדרג המדיני קיים קשר של אמון הנרקם לאורך תקופה. אמון זה מושתת, בין היתר, על השותפות הבלעדית למידע ולידע שהם חולקים, שחלק נכבד ממנו הוא חשאי ורגיש. אמון זה חיוני ליעילות מנגנון קבלת ההחלטות. מקבל החלטות מעוניין לשמר את היתרון שהוא משיג מול יריבים ושחקנים אחרים במערכת הודות לנגישותו הבלעדית למידע ולפרשנויות שהוא והמודיעין נותנים לו. הוא גם זקוק לאמון כדי שיוכל לנהל שיח אינטימי ומעמיק עם גורמי המודיעין באשר למידע, מאפייניו ומשמעויותיו. חשיפת מידע מודיעיני רגיש משמעותה הוצאת המידע מידי של הדרג המודיעיני והחלשתו, זאת כיוון שלמקבל ההחלטות, אינטרסים נוספים מלבד זה הביטחוני, ולו עניין לשמור את המידע "קרוב לחזה" ולהחליט בעצמו איזה מידע ומתי ואיך לפרסם. פרסום "חד צדדי" של מידע מודיעיני עלול לפגוע ביחסי האמון האינטימיים וליצור עוינות בין מקבלי ההחלטות לעוזריהם.

ג. **רגישות המקורות.** פרסום תוצרי המודיעין בפומבי, מאפשר ניתוחם גם על ידי המערכת היריבה. פרסום תמונת המודיעין יכול לאפשר לאויב לעשות בה שימוש כדי להטעות את קהילת המודיעין ולבחון את טיב הצלחתו בכך. נוסף לכך, רבים מתוצרי המודיעין מבוססים במישרין ובעקיפין על מקורות מודיעיניים רגישים. ניתוח קפדני של תוצרי המודיעין יכול להוביל לכל הפחות להבנה באשר למרחבי העניין האיסופי ופערי נגישות ובתרחיש מחמיר אף להצבעה על מקורות הקהילה.

ד. **הפרסומים ככלי במלחמת תודעה.** בין שבמכוון ובין שלא, הפרסומים יכולים להוות נדבך נוסף במערכה על תפיסת המציאות של האויב על ידי קהילת המודיעין שבוחרת לשתף את הציבור. בעוד רתימת חשיפת תוצרי המודיעין לציבור למערכה על התודעה תפגע אנושות באמון הציבור, הרי שפרסום תוצרים הפוגעים במאמצי המערכה על התודעה יכול להוות סיכון לביטחון וליכולות הקהילה.

אופן שיתוף הציבור במודיעין בקהילת המודיעין האמריקאית

קהילת המודיעין האמריקאית הינה קהילה רחבה המורכבת מגופים צבאיים ואזרחיים. היא מוכוונת על ידי מנהל המודיעין הלאומי (Director of National Intelligence - DNI) ומפוקחת על ידי וועדות המודיעין של בית הנבחרים והסנאט. ככלל, גופי המודיעין האמריקאים המרכזיים נוקטים בגישה של שיתוף מידע מודיעיני ומתודולוגי רב לציבור כחלק ממדיניות השקיפות

הציבורית שהונהגה בעשור האחרון, ואף מפעילים שני מיזמים לשיתוף פעולה אפקטיבי עם הציבור: InfraGard, עם חברות במגזר התשתיות הלאומיות הקריטיות ומחלקת המודיעין של הפיקוד הפאסיפי בצבא ארה"ב, המשתפת פעולה עם אנשי עסקים אמריקאים בעולם, כפי שיפורט בהמשך. מטרת פרק זה הינה להוות מקור הראה לחשיבה בישראל לאפשרות שהמודיעין ייטול על עצמו את המשימה לספק הערכות לציבור.

גופי מודיעין לאומיים

משרד מנהל המודיעין הלאומי, ה-ODNI, הוקם בעקבות דו"ח ועדת החקירה של פיגועי 11 בספטמבר 2001 (Commission Report 9-11), שהצביע על פערים במבנה קהילת המודיעין, אשר לא השתנתה מאז המלחמה הקרה: ריבוי סוכנויות מודיעין שאינן מסונכרנות אחת עם השנייה, ומבנה קהילה מורכב שאינו מאפשר הנגשת מידע מדויק למקבל ההחלטות ולציבור. לטענת כותבי הדו"ח נדרש להקים גוף הממונה מטעם הנשיאות, שאמון על כלל סוכנויות המודיעין ובסמכותו לקבוע סטנדרטים משותפים לשימוש במידע ברחבי הקהילה, להרחיב את המערכת לסוכנויות ציבוריות נוספות ולמאגרי מידע ציבוריים.²²

חשיפת שימוש הקהילה במסדי הנתונים שנצברו בקרב ענקיות הטכנולוגיה האמריקאית (אפל, גוגל, פייסבוק וכד')²³ על ידי אדוארד סנואדן שהיה אנליסט ב-NSA, הובילה למשבר אמון ציבורי רחב בממשל בכלל, בארגוני המודיעין בפרט, ובחברות הענק הטכנולוגיות ולנוק המוערך בכ-35 מיליארד דולר לתעשיית הטכנולוגיה האמריקאית.²⁴ כמו כן, החלו להתעורר במערב, ובארה"ב בפרט, שאלות אתיות רבות על המתח בין פרטיות הציבור לשמירה על בטחונו; וכן על המחויבות האתית של קהילת המודיעין בדבר שיקוף המידע כמעין "תשלום" לציבור בגין שימוש במידע פרטי זה.

ניתן לטעון, כי שימוש בנכסים הרוחניים (פגיעה בפרטיות ושימוש במידע אישי) ובכספי הציבור באופן שיטתי (בעקבות התשלום הישיר לחברות)²⁵ והנוק העקיף למגזר כמפורט לעיל) מחייב, לכל הפחות, שיקוף ושיתוף פעולה עם בעלי נכסים אלו, בדומה לחוזה עסקי. מנגד, ניתן לטעון בעד התוכנית כי "הערך הציבורי" מתוכנית המעקב הרחבה הינו העלאת הביטחון האישי, כמאמר נשיא ארה"ב דאז, ברק אובאמה, כי "לא ניתן לשמור על מאה אחוז ביטחון עם מאה אחוז פרטיות".²⁶

כך או אחרת, בעקבות המשבר הציבורי הרחב, גיימס קלפר, ראש ה-DNI, במצוותו של נשיא ארה"ב דאז, ברק אובמה, החליט לקדם **מדיניות סדורה להגברת השקיפות לציבור**. לטענת קלפר, חייבים למסד גישה אסטרטגית, מתואמת, ופרואקטיבית, כדי ליידע את הציבור ולהעצים את הבנתו בעשיית קהילת המודיעין. מסגרת השקיפות אינה כוללת רק שיתוף מידע על הכללים החלים

Government Printing Office. (2011). The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. pp. 409-411, 419. Retrieved from: <https://bit.ly/30PFxLT>.

Wikipedia. (n.d.). PRISM (Surveillance Program). Retrieved from: <https://bit.ly/2UTgVrt>.

Daniel Castro. (August 2013). How Much Will PRISM Cost the U.S. Cloud Computing Industry?. *The Information Technology and Innovation Foundation*. Retrieved from: <https://bit.ly/2NakpkQ>.

Ewen MacAskill. (August 23, 2013). NSA Paid Millions to Cover Prism Compliance Costs for Tech Companies. *The Guardian*. Retrieved from: <https://bit.ly/2N4S8fA>.

Peter Finn and Ellen Nakashima. (June 7, 2013). Obama Defends Sweeping Surveillance Efforts. *The Washington Post*. Retrieved from: <https://wapo.st/3hEyG7z>.

על קהילת המודיעין, אלא גם שיתוף מידע על מה שעושה קהילת המודיעין בפועל בעקבות המידע, אודות יכולת הקהילה וכן **שיתוף הציבור בהערכות המודיעין הלאומי**.²⁷

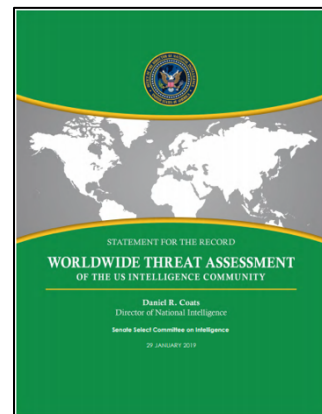
בפועל, תוכנית העבודה של משרד מנהל המודיעין הלאומי כוללת שורה של עקרונות לשקיפות עבודת קהילת המודיעין לציבור: שקיפות לגבי אופן עבודת קהילת המודיעין והבסיס המשפטי לעבודתה; שיקוף התוצר המודיעיני הלאומי בעלי אינטרס לאומי או כלכלי (מוקד עבודה זו); הגנה על מידע רגיש, מקורות ושיטות; והסדרת המנגנונים ובעלי התפקידים ליישום המדיניות.²⁸ מנהל המודיעין הלאומי הקים משרד לשקיפות וזכויות הציבור (Office of civil liberties, privacy and transparency) ומועצת "שקיפות מודיעינית" (transparency council) המתכנסת פעמיים ברבעון על מנת לבחון את יישום המדיניות ולגבש את תוכנית העבודה לכך.

בפירוט העיקרון השני, **שיקוף התוצר המודיעיני**, העומד במרכזו של מסמך זה, מנחה המנהל את עצמו ללמד את הציבור על אודות התוצר המודיעיני ועל ההסתכלות רבת השכבות על המציאות; להנגיש באופן מתמשך את התוצר המודיעיני (כ"שירות לציבור") ולייצר פלטפורמות ומנגנונים המאפשרים הנגשה יעילה של התוצר המודיעיני.

בפועל, ניתן להצביע על פרסומים רבים של מחקרים פרי עטו של המנהל באתר האינטרנט שלו המעידים על יישום מדיניות סדורה של שיתוף הציבור במידע אפקטיבי לקבלת החלטות:

מסמך מגמות עולמי חמש-שנתי (global trends) ניתוח ברמת המאקרו בכל ממדי המערכה (פיזי, מדיני, כלכלי, קיברנטי, תודעתני) בכלל מדינות העולם. תכלית הדו"ח היא לעזור בתכנון וקבלת החלטות מושכלת לציבור ולמשקיעים, לסייע ביכולת הציבורית לממש תוכניות רב שנתיות ולשפר את יכולת הפיקוח והבקרה הציבורית על הממשל מצד הציבור כולו והעיתונות.²⁹ בדו"ח האחרון שהופץ ב-2017 הצביעו מחבריו, לדוגמא, כי עליית הגלובליזציה תקל על הפצת מגיפה עולמית ותקשה על ניהול המערכה בה.

דו"ח מודיעין שנתי³⁰ (worldwide threat assessment) המנתח מידי שנה את כלל האיומים על בטחונה של ארה"ב בחלוקה לכלל יבשות העולם ובחלוקה לסוגי איומים עולמיים (סייבר, מלחמת מידע, נשק להשמדה המונית, טרור, מגפות³¹ וכו'), על מנת להכין

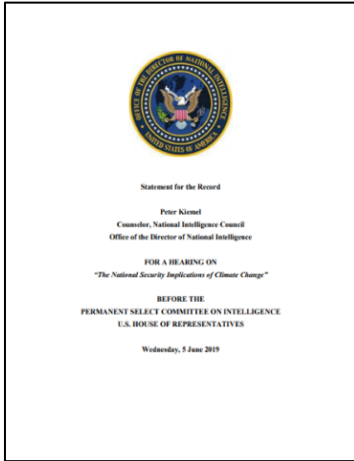
Josh Gerstein. (2015). Clapper's Transparency Plan for Intelligence Community Grinds Forward. *Politico*. Retrieved from: <https://bit.ly/30Tb8WE>.

Office of the Director of National Intelligence. (2015). Principles of Intelligence Transparency Implementation Plan. Retrieved from: <https://bit.ly/3dcoWxV>.

GLOBAL TRENDS: Paradox of Progress" (2017)"Office of The Director of National Intelligence
Coats, Daniel R. "Statement for the Record: Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community, Daniel R. Coats, Director of National Intelligence, Senate Select Committee on Intelligence, January 29, 2019." United States. Office of the Director of National Intelligence.

³¹ בדו"ח השנתי לשנת 2019 הוערך כי מגיפה עולמית בקנה מידה גדול דמוית שפעת צפויה לפרוץ ותוביל לשיעורי מוות רבים (עמ' 21 בדו"ח).

מבעוד מועד את הציבור מההיבט התודעתי ואת החברות הגדולות במשק לתרחישים הצפויים בשנה הקרובה, ולטעון את הציבור בבסיס הידע אשר ישמש את מקבלי ההחלטות האמריקאים במגזר הציבורי והפרטי בבואם לקבוע מדיניות כלכלית ואזורית – עולמית.

בדומה למסמך זה, מופץ באופן עיתי מסמך **ניתוח איומי הסייבר**,³² כאיום ממוקד, חוצה מגזרים וזירות, בו ככה"נ נדרש המנהל לניתוח פרטני יותר.

פרסום נוסף הינו **ניתוח השפעת האקלים על הביטחון הלאומי**.³³ לטענת כותבי הדו"ח, שינוי האקלים הוא אחד הגורמים המשפיעים על משתנים דמוגרפיים, כלכליים וטכנולוגיים, אשר הם בתורם מקרינים על ניתוח המגמות העולמיות ועל ניתוח האיומים על בטחונה של ארה"ב.

יצוין, כי פרסומים אלו מופצים גם במסגרת השימועים הגלויים של המנהל **בוועדות המודיעין של הסנט ובית הנבחרים של ארה"ב** האמונות על בקרת גופי המודיעין.

גופי המודיעין האזרחיים

גופי המודיעין האמריקאים האזרחיים משתפים את הציבור במידע בתחומי אחריותם ובחרים לייצר שיתופי פעולה מחקריים ואיסופיים עימו:

א. ה-FBI, גוף המודיעין המסכל האמון על סיכול פשיעה פדרלית, מקיים **שיתוף פעולה אפקטיבי והדדי** עם יותר מ-400 חברות העוסקות בתשתיות קריטיות לאומיות דרך ארגון בשם INFRAGARD.³⁴ כך, ה-FBI משתף הערכות מודיעין ואיומים קונקרטיים על העסקים והמגזרים החברים בו בזמן אמת ולחילופין מקבל מידע על מתקפות ואיומים מצד בעלי העסקים דרך פלטפורמה ייעודית וקשר בלתי אמצעי עמם. כמו כן, ה-FBI מפיץ לציבור הרחב דרך אתר האינטרנט שלו דו"חות סטטיסטיים על מקרי פשיעה לאומיים,³⁵ וכן ניתוחים מתודולוגיים של היחידה לניתוח התנהגות (דוגמת דרכי פענוח חקירות),³⁶ וכן ניתוח פסיכולוגי על המפגע הבודד.³⁷

James R. Clapper. (January 5, 2017). Joint Statement for the Record to the Senate Armed Services Committee: Foreign Cyber Threats to the United States. *Office of the Director of National Intelligence*. Retrieved from: <https://bit.ly/2YcZu7m>.

Peter Kiemel. (June 5, 2019). Statement for The Record: Peter Kiemel for a Hearing on National Security Implications Of Climate Change. Before the Permanent Select Committee on Intelligence U.S. House of Representatives. *Office of the Director of National Intelligence*. Retrieved from: <https://bit.ly/3fyScFq>. Federal Bureau of Investigation. (n.d.) InfraGard: Connect to Protect. Retrieved from: <https://bit.ly/2N9czYN>.

Federal Bureau of Investigations. (2018). Active Shooter Incidents in the United States in 2016 and 2017. Retrieved from: <https://bit.ly/2N87HDI>. Federal Bureau of Investigation. (2018). Bank Crime Statistics. Retrieved from: <https://bit.ly/2URZI6T>.

Robert J. Morton, Jennifer M. Tillman, and Stephanie J. Gaines. (2014). Serial Murder: Pathways for Investigations. *Federal Bureau of Investigation*. Retrieved from: <https://bit.ly/2CkoD7t>.

FBI Behavioral Threat Assessment Center. (2019). Lone Offender Terrorism Report. *Federal Bureau of Investigations*. Retrieved from: <https://bit.ly/2AM6zTk>.

ב. ה-NSA, הסוכנות האמונה על האיסוף הקיברנטי, התקשורת והאלקטרוני, וכפופה למשרד ההגנה – מפיצה דו"ח על **אופן גיבוש אסטרטגיית ההגנה במימד הקיברנטי למגזר הפרטי**, מתוקף הידע שרכשה,³⁸ וכן חלק (ככל הנראה מועט) מהמחקרים האקדמאיים-טכנולוגיים שבוצעו תחתיה,³⁹ מהם ניתן ללמוד על **שיתוף פעולה עם חוקרים אקדמאיים**.

ג. ה-CIA – מפרסם, במסגרת "המרכז ללימודי מודיעין", מאמרים הנכתבים על ידי אנשי מודיעין בסדיר ובדימוס לטובת קהילת המודיעין, כדי "לעורר בתוך קהילת המודיעין את הדיון הקונסטרוקטיבי בנושאים חשובים של היום, להרחיב את הידע על הלקחים שנלמדו מחוויות העבר, להגביר את ההבנה של ההיסטוריה של המקצוע, ולספק לקוראים ביקורות שקולות של ספרות ציבורית הנוגעת למודיעין";⁴⁰ כמו כן, מפרסם "אנציקלופדיה" הכוללת מידע היסטורי על התפתחות המודיעין, הטרור ויחסי החוץ העולמיים. יודגש, כי הסוכנות אינה מפרסמת כלל דו"חות מודיעיניים בנושאים "שעל סדר היום".

באשר לגופי המודיעין הצבאיים הרי שניתן להצביע על הנהלת המודיעין של הפיקוד האינדו-פסיפי של ארה"ב (INDOPACOM) כחלוצה בתחום שיתוף הפעולה עם הציבור. הפיקוד, המתמודד עם איום הרחבת ההשפעה הסינית בעולם, בוחן⁴¹ שיתוף חלק מהציבור הרחב במידע מודיעיני. זאת, לטובת "חשיפת האמת" (expose the truth), על ידי שיתוף הציבור במידע על אודות המדיניות הסינית האזורית. בעקבות כך, מקווים בפיקוד, יגיע שיתוף הציבור במידע על אודות מהלכים עסקיים של חברות סיניות בשוק החופשי. יתרה מכך, לפי קמ"ן הפיקוד, שיתוף המידע כבר אפשר לו לרתום את הציבור לביצוע פעולות השפעה וחסמת מהלכים עסקיים אלו באמצעות אנשי עסקים.

סוכנות המודיעין הצבאית הלאומית, DIA, מפרסמת ניתוח עומק הדומה במאפייניו לעבודה אקדמאית, מבוסס מידע גלוי, על מדיניות הביטחון של אויבי ויריבי ארה"ב (Military Power Publications), כמו גם על יכולותיהם הצבאיות והמודיעיניות. כך לדוגמא, ב-2019 פרסמה הסוכנות סקירת עומק על מדיניות הביטחון האיראנית, הרוסית והסינית ועל האתגרים לביטחון במרחב החלל הנשקפים מהפעילות הרוסית והסינית.⁴²

חשיבות הפרסומים הינה הקניית שפה משותפת והרחבת המכנה המשותף של הידע בין הציבור, מערכת המודיעין ומקבלי החלטות באופן שמאפשר שיח מתמשך ו"משוכלל" על אודות תמונת המצב וקבלת החלטות אודותיה. מנגד, דומה שבמחקרים אלו אין חידוש משמעותי מהספרות האקדמית המקובלת בתחום וחשיבותה נובעת בעיקר מעצם פרסומה על ידי סוכנות המודיעין הצבאית.

כך או אחרת, נציין כי קיימים הבדלים בין קהילת המודיעין הישראלית לזו האמריקאית, המשפיעים על אופן קשר קהילת המודיעין לציבור:

National Security Agency. (November 2018). Cyber Security Report: NSA/CSS Technical Cyber Threat Framework v2. Retrieved from: <https://bit.ly/3hDSCrc>.

NSA. (n.d.). Declassification & Transparency. Retrieved from: <https://bit.ly/2YJ3Cek>.³⁹
Studies in Intelligence: Journal of the American Intelligence Professional Vol-63, no. 3. Retrieved from: <https://bit.ly/30Tf3Tm>.⁴⁰

Robert K. Ackerman. (November 2019). Knowledge is Power for INDOPACOM. *Signal*. Retrieved from: <https://bit.ly/2ANwhXp>.⁴¹

Defense intelligence Agency. (n.d.). Military Power Publications. Retrieved from: <https://bit.ly/3fxFE15>.⁴²

א. לכל אורך היסטורית הקהילה האמריקאית, קיים מתח בסיסי בין זכויות פרט המוגנות בחוקה והאתוס הפוליטי של מניעת התערבות של השלטון בחיי האזרחים, לבין איסוף מודיעין רחב אחרי אזרחי המדינה (בין אם הם חשודים כטרוריסטים, בימינו אנו, או כקומוניסטים, בשנות השבעים). הציבור הישראלי רגיש פחות להפרות של זכויות אדם – כולל של הציבור הישראלי ובעל אמון גבוה במערכת הביטחון.

ב. עוינות הממשל האמריקאי לקהילת המודיעין אשר "נלחמת על האמת שלה". הזירה הציבורית האמריקאית היא זירת מאבק בין הממשל לקהילה, מצב שאינו דומה בישראל.

ג. ארצות הברית נמצאת תחת מתקפה מתוחכמת ורחבה של מערכות דיס-אינפורמציה ממספר זירות, מתקפה גדולה לאין שיעור מזו כנגד ישראל.

ד. עיסוק רב יותר במודיעין הלאומי-אזרחי מצד הקהילה האמריקנית בשונה מהמיקוד הישראלי במודיעין מדיני-ביטחוני. ככל שעשיית המודיעין יותר "צבאית" באופיה, כך הצורך לשקף לציבור יורד.

יחד עם זאת, דומה שניתן לראות בניסיון האמריקאי כמקור השראה וללמוד ממנו כבסיס להגברת שיתוף הציבור בישראל בהערכות מודיעין לא מסווגות ורלוונטיות.

מה נדרש מקהילת המודיעין בישראל במחויבותה לציבור?

לדעתנו, על קהילת המודיעין לאפשר לציבור הרחב להכיר ולהבין במידה סבירה את המערכת בה המדינה פועלת, בכל הקשור לגורמים החיצוניים והשחקנים הזרים המשתתפים בה; לספק, במגבלות ביטחון המידע, התרעות קצרות טווח וארוכות טווח על שינויים במערכת, ובהם התפתחות של איומים והזדמנויות, ולדווח על כוונות לפעולה של השחקנים הזרים ועל השלכותיהן האפשריות.⁴³

אמנם הציבור ניזון כיום, כבעבר, ממספר רב של מומחים ופרשנים המציגים בפניו תמונת מודיעין בכלי התקשורת, ברשתות החברתיות ובתוצרי מכוני המחקר למיניהם, אך זו איננה נשענת על המידע האיכותי, הפרשנות הבלתי מוטה של מערכת המודיעין וכלי המחקר והמומחיות העומדים לרשותה. לכן, קהילת המודיעין יכולה לשמש כמורה נבוכים ולסייע לציבור ב"בירור המציאות" באמצעות שיתופו בעובדות ובפרשנות שהמודיעין נותן להן. זאת מתוקף תפקידה כמוסד הלאומי לבירור המציאות החיצונית.

ברור שהמידע המועבר לציבור צריך להיות כזה שלא יפגע ביכולת של המודיעין להגן על מקורותיו ושיטות העבודה שלו או בקשר המיוחד של קהילת המודיעין מול מקבלי החלטות. יש לשמור על חשאיות במתן הערכת ההשפעות והמשמעויות של פעולות שבכוונת הקברניטים לנקוט, בהצעת המלצות לדרכי פעולה ולסייע מודיעינית במימוש דרכי הפעולה הנבחרות.

לדעתנו, נכון לפתח מנגנון ייעודי המתמחה בקשר מול הציבור. הלה יעבד תוצרים קיימים לתוצרים ברי שיתוף ויהיה אחראי על כתיבת תוצרים עיתיים וייעודיים שיוגדרו מראש כמיועדים עבור הקהל הרחב. המנגנון צריך לפתח ידע, ניסיון ומומחיות בממשק מול הציבור; ילמד מניסיונם של מקבילים

⁴³ יוסי קופרוסר. (2017). המודיעין המדיני-אסטרטגי בעידן של חוסר יציבות אזורית. בתוך שמואל אבן דוד סימן טוב (עורכים), אתגרי קהילת המודיעין בישראל. אוחר מתוך: <https://bit.ly/3dgKs4p>

בעולם ויהווה פלטפורמה לשיח עם הציבור. כמו כן, יוכל להעשיר את השיח המודיעיני על ידי ממשק מול האקדמיה, חוקרים ומכוני מחקר עצמאיים.

סיכום

לסיכום, התפתחות עידן המידע ומאפייני התקשורת דורשים בחינה מחדש של שאלת מחויבות קהילת המודיעין לציבור באופן ישיר. למחויבות זו היבטים נרחבים הקשורים ליחסים בין המודיעין לקברניט, לאויב ולאופן יצירת המודיעין. **החלטה לשתף את הציבור במידע מודיעיני תדרוש גיבוש נהלים, תהליכים ושינויים ארגוניים.** כך, יידרש מנגנון שחרור מידע עיתי קבוע לציבור; קביעת אמות מידה לבחירת המסמכים והתכנים שיפורסמו לציבור (רק הערכת המודיעין השנתית? מסמכי הצבעה על מגמות?); ופורמטים למסמכים, על מנת לפשט את "השפה המודיעינית" לשפה המובנת על ידי הכלל, מבלי לרדד מעבר לנדרש את המורכבות בתוצר ולהימנע מחשיפה לא מכוונת של מידע מסווג.

בשלב מתקדם יותר, יש לדון בשאלה **האם קהילת המודיעין צריכה גם לשמוע את הציבור?** האם הציבור, וקונקרטי מומחי ידע מקרבו, יכולים לשמש כ"בקרה" לתוצרי קהילת המודיעין, באופן אחראי ומבלי לשבש תהליכים מודיעיניים סדורים.

בשורה התחתונה כיוון שהציבור תחת "מתקפה" מצד עידן הפוסט אמת, פופוליזם ושימוש גובר של פוליטיקאים במוטיבים פופוליסטיים שמטשטש את יכולתו של הציבור להבחין בין אמת ושקר, תיבות תהודה תקשורתיות שמיוצרות ברשות החברתיות, גופי מחקר שמושפעים מאינטרסים פוליטיים או כלכליים וחולשות התקשורת הממסדית, יתכן שהציבור צריך שקהילת המודיעין תעשה לו סדר בדברים, אבל אם תעשה זאת היא עלולה לפגוע ביחסיה האינטימיים עם הקברניט והדרג המדיני, שלא בהכרח מעוניינים לוותר על היכולת שלהם להחזיק את התמונה קרוב לחזה ולהשתמש בה ובפרשנותם לגביה לצורכיהם.